

Over de tweestrijd tussen taalnorm en taalrealiteit

Hoe NT2-leerkrachten uit een Gentse school worstelen met niet-standaardtalige variatie in het NT2-onderwijs

Chloé Lybaert, Ella van Hest en Sara Van Cleemputte

IN 57 (3): 205–224

DOI: 10.5117/IN2019.3.001.LYBA

Abstract

Flanders, the Dutch-speaking part of Belgium, shows a strong presence of non-standard language varieties, such as *tussentaal* (lit. 'in-between language') or regional dialects. However, Dutch as a second language (L2) education in Flanders mainly focuses on (Belgian) Standard Dutch, the official language variety in Flanders. Newcomers settling in Flanders seem to experience a large gap between the standard language advocated in policy and education and the multitude of non-standard language varieties they encounter in daily interactions. L2 teachers in Flanders are thus dealing with students who often struggle to communicate with L1 speakers of Dutch. In this empirical study, we address this issue by probing the opinions of L2 teachers: do they believe *tussentaal* and dialects form a communication threshold for their students? To what extent do they focus on non-standard language during their lessons, and what reservations or doubts do they possibly have about teaching non-standard language in the classroom? To answer these questions, we draw on fieldwork conducted in the East Flemish city of Ghent.

Keywords: Dutch as a second language, L2-teachers, Flanders, *tussentaal*, non-standard language variation

1 Inleiding

Zoals intussen algemeen bekend, wordt het taallandschap in Vlaanderen in belangrijke mate gedomineerd door wat taalkundigen sinds begin de jaren

1990 ‘tussentaal’ noemen (zie Taeldeman, 1992). Tussentaal functioneert in Vlaanderen vrij algemeen als omgangstaal, zowel in informele en private situaties als in formelere en publieke contexten: het is voor het overgrote deel van de Vlamingen hun thuistaal, de taal die ze onder vrienden en familie spreken, maar het is tegelijk ook de taal van veel Vlamingen in supra-regionale communicatie of bij de dokter, tegen hun leerkracht of baas. Hoe ziet tussentaal er structureel precies uit? De term wordt meestal gebruikt als een paraplueterm voor al het gesproken taalgebruik van Vlamingen dat noch Algemeen Nederlands kan worden genoemd, noch puur dialectisch is, maar er structureel tussenin ligt. Tussentaal bevat steeds een combinatie van kenmerken uit het Standaardnederlands en niet-standaardtalige elementen¹, maar de verhouding standaardtaal/niet-standaardtaal en de specifieke niet-standaardtalige elementen kunnen van regio tot regio, situatie tot situatie en zelfs persoon tot persoon van elkaar verschillen. Hoewel er tekenen zijn dat tussentaal aan het homogeniseren is en veel niet-standaardtalige elementen in tussentaal wijdverspreid zijn over Vlaanderen (De Decker, 2014; Ghyselen, 2016), is tussentaal op dit moment heterogeen.

Zoals in De Caluwe et al. (2013, p. 6) ook aangegeven, is tussentaal een normaal fenomeen. Het is ‘de uitkomst van normale sociaal-talige processen waarbij mensen streven naar verstaanbaarheid én authenticiteit in een context van toenemende mobiliteit, en van opvallende informalisering van de omgangsvormen, ook in de (nieuwe) media’. Hoewel de opmars van tussentaal in Vlaanderen volgens ons een natuurlijke evolutie is, vormde de variëteit de voorbije decennia vaak het thema van discussies en debatten (voor een overzicht zie onder meer Delarue & Lybaert, 2016; Lybaert & Delarue, 2017). Aan de grondslag daarvan ligt de overtuiging dat tussentaal een bedreiging vormt voor het Standaardnederlands in Vlaanderen, dat in de praktijk zelden wordt gesproken en voor velen een onbereikbaar ideaal lijkt te zijn (Grondelaers & Van Hout, 2011). Vooral wanneer het taalgebruik in het onderwijs of de media onder de loep genomen wordt, kan de opmars van tussentaal doorgaans op weinig bijval rekenen: die domeinen worden traditioneel geassocieerd met het Standaardnederlands, en de (sterke) aanwezigheid van tussentaal wordt er niet geapprecieerd (zie hierover Delarue, 2016; Van Hoof, 2015; Van Lancker, 2017).

Terwijl de emoties in discussies over tussentaal tussen pakweg 1990 en 2010 vaak hoog opliepen, ruimen die steeds vaker plaats voor een neutralere houding tegenover de variëteit (onder meer in Absillis et al., 2012; De Caluwe et al., 2013). Dat blijkt ook uit attitudeonderzoek: interviews met tachtig hoogopgeleide Vlamingen over supra-regionale variatie in Vlaanderen toonden bijvoorbeeld aan dat tussentaal niet categorisch wordt afgekeurd, maar

vrij matig gewaardeerd als ‘normaal’ taalgebruik en door een deel van de informanten ook dynamische kwaliteiten (zoals aangenaam of prettig) toegedicht krijgt (Lybaert, 2017). Nu de positie van tussentaal in het Vlaamse taallandschap bij moedertaalsprekers van het Nederlands steeds minder ter discussie lijkt te staan, rijst de vraag echter hoe nieuwe sprekers van het Nederlands omgaan met tussentaal en welke plaats het moet krijgen in lessen Nederlands als tweede taal (NT2). Anderstaligen die in Vlaanderen terechtkomen en Nederlands willen leren, worden namelijk onvermijdelijk geconfronteerd met tussentaal of met de niet-standaardtalige kenmerken die typisch in tussentaal worden gebruikt (zie Lybaert & Delarue, 2017 voor die ‘typische tussentaalkenmerken’). Als we er de opleidingsprofielen NT2² op naslaan, ligt de focus in de lessen Nederlands als tweede taal echter vrijwel exclusief op het Standaardnederlands. In die opleidingsprofielen zien we dat in de beginnersniveaus A1 en A2 het Standaardnederlands de norm is voor uitspraak, woordenschat en register bij de receptieve vaardigheden.³ In niveaus B1 en B2 wordt er voor het inoefenen van de receptieve vaardigheden ook ‘occasioneel’ afgeweken van de standaardtaalnorm: voor woordenschat is er sprake van ‘een aanvaardbare variant’ en voor uitspraak ‘een vertrouwd accent’, maar wat daar precies mee wordt bedoeld, wordt niet verder uitgediept. In niveau C1 stapt men in de opleidingsprofielen voor het eerst af van de omschrijving ‘aanvaardbare variant’ en wordt ‘regionaal taalgebruik’ expliciet vermeld. Opvallend is wel dat maar weinig NT2-leerders doorstromen naar niveau C1. Van de meer dan 127.000 unieke inschrijvingen in een NT2-opleiding in Vlaanderen in de periode 2016-2017, ging het in slechts 1,5 procent van de gevallen om een inschrijving in niveau C1 (VMIM, 2018, p. 240).

In deze bijdrage staan we stil bij de opvattingen van NT2-lesgevers uit een centrum voor volwassenonderwijs (CVO) in Gent over (het gebrek aan?) aandacht voor tussentaal in het NT2-onderwijs. Voor we in §4 stilstaan bij de resultaten van onze empirische studie, gaan we in §2 in op de (media-)aandacht voor dit thema en in §3 op de dataverzamelings- en analysemethode.

2 Aandacht voor de impact van niet-standaardtaal in Vlaanderen op het leren van het Nederlands als tweede/vreemde taal

De jaarlijkse taalweek van De Standaard stond in 2017 in het teken van taalvariatie. In een van de krantenartikels rond dit thema (De Standaard

24/10/2017) lezen we hoe Sofie Begine, taaltrainster in de bedrijfswereld, ervan overtuigd is dat anderstaligen naast het Standaardnederlands ook tussentaal of dialect⁴ aangeleerd moeten krijgen om hun integratie in Vlaanderen te bevorderen. Ze baseert zich daarvoor op een enquête die ze liet invullen door 294 NT2-leerkrachten in Vlaanderen, waaruit bleek dat 96,3% van de ondervraagden merkt dat hun cursisten moeilijkheden hebben om buiten de lessen met moedertaalsprekers te spreken. 71% denkt dat die begripsmoeilijkheden toe te schrijven zijn aan dialect, tussentaal en regionale accenten bij de moedertaalsprekers. In veel mindere mate worden spreektempo (27%), te weinig oefenkansen (14%), te weinig contact met Vlamingen buiten de les (9%) en spreekangst (7%) als problemen gezien.

Als NT2-leerders in die mate worstelen met niet-standaardtalige variatie dat de overgrote meerderheid van hun lesgevers het als een probleem ziet, kunnen we ons afvragen of het zinvol is om leerders in Vlaanderen naast het Algemeen Nederlands ook niet-standaardtalige variatie aan te leren, enkel receptief of ook productief. Voormalig journalist Walter Zinzen leverde in het online magazine MO* felle kritiek op dat idee. Zodra een NT2-leerder binnen Vlaanderen naar een andere regio verhuist, zou hij namelijk weer van nul moeten beginnen om het lokale taalgebruik te begrijpen en te hanteren. Volgens hem zijn het de moedertaalsprekers van het Nederlands die een grotere inspanning moeten leveren om de standaardtaal te spreken en mogen we de rollen niet omdraaien (Zinzen, 2017). Zinzen reproduceert in zijn betoog bepaalde ideeën over taalvariatie die in lijn liggen met het Vlaamse taaldiscours van de voorbije decennia (zie hierover Van Hoof & Jaspers, 2012) en die in het publieke debat over de opmars van tussentaal in Vlaanderen herhaaldelijk terugkwamen (Lybaert & Delarue, 2017, p. 156). In dat debat werd bijvoorbeeld meer dan eens als argument aangevoerd dat Algemeen Nederlands gebruiken belangrijk is omdat er duizenden buitenlanders en nieuwkomers in Vlaanderen zijn die inspanningen leveren om het Standaardnederlands te leren (zie bijvoorbeeld Luc Devoldere, hoofdredacteur van *Ons Erfdeel*, in *De Standaard* 13/09/2007) en dat Vlamingen die geen Standaardnederlands maar tussentaal spreken, lui en zelfgenoegzaam zijn (zie bijvoorbeeld Jacobs, 2015).

Niet iedereen is echter de mening toegedaan dat moedertaalsprekers van het Nederlands wat meer Standaardnederlands moeten (leren) spreken om het taalgebruik gemakkelijker te maken en dat daarmee alle problemen van de baan zijn.⁵ Voor velen is het duidelijk dat tussentaal een vaste waarde geworden is in alle domeinen van het openbare leven in Vlaanderen, en daar kan het onderwijs niet aan voorbijgaan. Die opvatting duikt ook op bij extramurale neerlandici. Sommigen zijn ervan overtuigd dat de

extramurale neerlandistiek tussentaal onder de aandacht moet brengen om de taalleerder een realistisch beeld te geven van de Vlaamse taalrealiteit (Boonen & Harmes, 2012; Diepeveen & Hüning, 2013; Hiligsmann, 2010). Volgens Diepeveen & Hüning (2013) bijvoorbeeld zouden hun studenten verbaasd opkijken of in de (communicatie)problemen komen wanneer ze naar Vlaanderen komen voor een Erasmusverblijf (zie ook Boonen & Harmes, 2012). Hiligsmann (2010) ziet tussentaal zelfs als een mogelijke verklaring voor waarom veel Franstaligen in Wallonië niet erg gemotiveerd zijn om Nederlands te leren (zie ook Debrabandere, 2009, p. 44).

Vlaanderen is overigens niet het enige (taal)gebied met een kloof tussen het taal-in-onderwijsbeleid en de taalrealiteit. Een ander voorbeeld is het Duitstalige deel van Zwitserland, dat een diglossische taalsituatie kent, waarbij Duits en het lokale Zwitserse dialect complementair gebruikt worden. Nieuwkomers worden er echter gestimuleerd om de gestandaardiseerde en formeel geschreven variëteit Duits te verwerven, maar dat is niet de sociaal geprefereerde variëteit bij de Zwitserse bevolking. Volgens Flubacher (2013), die het integratiebeleid beschreef, wordt in taalbeleids teksten niet voldoende gereflecteerd op de distributie van talen in de Zwitserse context. Ook nieuwkomers in Catalonië (Spanje) komen in een complexe taalsituatie terecht. Hoewel de regering er inspanningen levert om Catalaans via taallessen toegankelijk te maken voor volwassen nieuwkomers, functioneert het Catalaans in de realiteit echter voornamelijk als 'in-group language', en wordt de taal dus enkel gesproken met gesprekspartners uit de eigen etnoculturele groep. Informele gesprekken en dagelijkse transacties tussen locals en migranten verlopen dus voornamelijk in het Spaans (Pojar, 2010).

De sterke aanwezigheid van tussentaal in Vlaanderen houdt NT2-lesgevers in Vlaanderen in ieder geval bezig: uit de enquête van Begine blijkt dat NT2-lesgevers tussentaal, dialect en regionaal accent als een probleem ervaren voor hun cursisten, en Begine is er op basis daarvan van overtuigd dat anderstaligen ook tussentaal of dialect aangeleerd moeten krijgen.⁶ Voor we ons als taalwetenschappers echter kunnen uitspreken over de vraag of tussentaal (meer) geïntegreerd moet worden in de NT2-lessen en hoe we dat het best aanpakken, is het belangrijk om een diepgaander beeld te krijgen van de opvattingen van NT2-lesgevers hierover: vormen tussentaal en dialect volgens hen voor hun cursisten een communicatiedrempel waar ze niet over geraken? In welke mate focussen de lesgevers (naar eigen zeggen) tijdens hun lessen op niet-standaardtaal? En welke bedenkingen of twijfels hebben ze eventueel bij het aanleren van niet-standaardtaal in de klas? Op die vragen gaan we hieronder dieper in.

3 Onderzoek

Om bovenstaande vragen te beantwoorden, rapporteren we over etnografisch onderzoek uitgevoerd in een CVO in Gent, de hoofdstad van de provincie Oost-Vlaanderen. We kozen voor Gent als onderzoeksgebied vanwege zijn multiculturele karakter: in 2016 was 32,62% van de inwoners van Gent van buitenlandse afkomst (Buurtmonitor Stad Gent, 2016). Bovendien heeft de stad een groot NT2-aanbod, onder meer met NT2-lessen aangeboden aan centra voor volwassenonderwijs, centra voor basiseducatie en het universitaire talencentrum.⁷ Ons onderzoek werd uitgevoerd aan CVO *De Kubus* (fictieve naam), een van de grootste aanbodverstrekkers NT2 in en rond Gent.

De dataset die we aan *De Kubus* hebben verzameld, bestond onder meer uit:⁸

- (1) Veldnotities van **participerende observatie in twee klasgroepen**: een groep 'Vantage Mondeling' op niveau B2 van het ERK (achttien cursisten; 28 uur observatie tussen 14/11/2017 en 23/01/2018) en een groep 'Effectiveness Mondeling' op niveau C1 van het ERK (22 cursisten; 21 uur observatie tussen 19/10/2017 en 18/12/2017).
- (2) **Enquêtes** afgenomen bij de cursisten van die twee groepen (tien cursisten van de eerste groep en veertien van de tweede groep).
- (3) **Opnames van interacties** met dasspeldmicrofoon van vijf cursisten met moedertaalsprekers van het Nederlands buiten de klas.
- (4) Veldnotities van **participerende observatie aan een workshop voor lesgevers over tussentaal** in de NT2-klas, gegeven door Sofie Begine op 01/02/2018 aan 24 lesgevers.
- (5) Transcripties van **interviews met elf NT2-lesgevers van de school**: één-op-één-interviews met de drie lesgevers van de twee klasgroepen (Veronique, Lucas & Emma)⁹ en drie focusgroepinterviews met in totaal acht andere lesgevers van de school (gesprek 1 met Mieke, Anne en Sara; gesprek 2 met Ilse, Kristien en Lisa; gesprek 3 met Judith en Sander).
- (6) Transcripties van **semigestructureerde sociolinguïstische interviews met vijf cursisten**, onder meer over hun ervaringen met Nederlands leren en de Vlaamse taalrealiteit, het taal- en integratiebeleid en hun talige noden.

Omdat we ons in deze bijdrage voornamelijk toespitsen op het discours van de lesgevers over taalvariatie in Vlaanderen, zullen we voornamelijk stilstaan bij onze analyses van (4) en (5), al zullen we die bevindingen geregeld ook aftoetsen aan de opvattingen van de cursisten.¹⁰ Nadat alle interviews

getranscribeerd werden en de veldnotities uitgeschreven, werden de data geanalyseerd volgens de principes van thematische analyse (Boyatzis, 1998; Braun & Clarke, 2006). Op die manier werden verschillende thema's in de data blootgelegd, waarvan we er in §4 enkele zullen bespreken. Om die te illustreren werden representatieve en relevante fragmenten uit de interviews en veldnotities geselecteerd.

4 Resultaten

In §4.1 gaan we dieper in op de mate waarin tussentaal en dialect volgens onze lesgevers een probleem vormen voor hun cursisten. In §4.2 en §4.3 staan we stil bij het gepercipieerde belang van het Standaardnederlands en de spanning tussen de norm en de taalrealiteit. Tot slot besteden we in §4.4 aandacht aan de gepercipieerde drempels om met tussentaal of dialect aan de slag te gaan in de klas.

4.1 Tussentaal en dialect als probleem voor de communicatie

Nagenoeg alle lesgevers gaven tijdens de interviews aan dat hun cursisten moeilijkheden ervaren met de taalrealiteit in Vlaanderen, en dat dat tot frustraties leidt (zowel bij de cursisten als bij hun lesgevers). Dat blijkt ook uit volgend citaat:

Fragment 1 (uit focusgroepinterview Mieke, Anne, Sara):

INT: en euhm zijn er cursisten bij jullie die daar moeilijkheden mee hebben?

Dus *da* ze merken *da* ze euh in 't dagelijkse leven eigenlijk ander taalgebruik horen dan ze in de les leren en?

Sara: absoluut

Anne: ja

INT: ja

Sara: iedereen echt

Anne: ja

Mieke: frustrerend

Sara: heel frustrerend ja

INT: ja ja en *ebben* jullie concrete voorbeelden of euh anekdotes zo van cursisten waarvan jullie denken van

Sara: oh ja ik kan direct denk ik vijftig cursisten opnoemen die daarover gezaagd *ebben* bij mij al

Anne: ja

Sara: *allez* ja dat is echt een groot probleem en zelfs *nen Italiaansen* leerkracht euh die bij mij in niveau 3 ofzo *eeft* gezeten en die zei “*allez*, Sara, ik è *da* nog nooit meegemaakt eigenlijk *da*” normaal zeggen ze zo tienduizend uren *da ge* nodig *ebt eer da ge* ’n taal beheerst ’k weet *da* eigenlijk *nie* juist enfin hij zei “euh in ’t Spaans ging dat eigenlijk *goe* om *derna mijnen* plan te trekken en in Nederlands ik *eb* nu al 7500 uren les gevolgd of weet ik veel”

INT: ja

Sara: *dienen dee* keihard zijn best en hij slaagde *der nie* in om eigenlijk een goeie conversatie t’*ebben* met vrienden of euh in de winkel of *allez* dus dat *ij* voor *den eersten* keer zo die kloof ervaarde

Volgens Sara ervaren nogal wat cursisten de taalsituatie in Vlaanderen dus als uitzonderlijk: ze geeft hierboven het voorbeeld van een Italiaanse cursist die al verschillende talen had geleerd, maar enkel met het Nederlands veel moeilijkheden had ervaren. Ook uit onze eigen gesprekken met cursisten bleek dat sommigen de taalsituatie in Vlaanderen als erg uitzonderlijk ervaren: zo veel niet-standaardtalige variatie kennen ze in hun moedertaal niet. Anderen gaven dan weer aan dat hun moedertaal ook veel variatie vertoont. Sara stelt aan het einde van het interview toch nog eens heel nadrukkelijk dat de variatie binnen het Nederlands volgens haar dé grootste frustratie van veel cursisten is: ze hebben er een heel parcours met Nederlandse lessen op zitten, en hebben niet het gevoel dat ze met moedertaalsprekers kunnen communiceren.

In het focusgesprek met Judith en Sander gaf Sander aan dat zijn cursisten een groot contrast ervaren tussen het taalgebruik van hun lesgevers en dat van wat zijn cursisten ‘de mensen op straat’ noemen: hem verstaan zijn cursisten wel, maar mensen op straat niet. Sara kreeg dezelfde opmerking: sommige cursisten vragen zich volgens haar ook af of zij als lesgever niet te archaïsch spreekt in de les. Judith is ervan overtuigd dat haar cursisten door dat (gepercipieerde) contrast spreekangst ervaren: sommige cursisten dūrven hierdoor niet te communiceren met moedertaalsprekers, omdat ze er vooraf al van uitgaan dat het gesprek niet goed zal verlopen. Sander stelt dan ook dat de Vlaamse taalrealiteit de algehele verwerving van het Nederlands bemoeilijkt voor cursisten:

Fragment 2 (uit focusgroepinterview Judith, Sander):

Sander: denk *da da* ook wel *allez* gewoon ’t feit *da* ze dat er in Vlaanderen al die dialecten zijn en al die tussentalen enzo *da* vermoeilijkt ook volgens mij de ja de taalverwerving van de de allochtonen euh

INT: ja

Sander: niet-moedertaalsprekers als *ge da* vergelijkt met Nederland daar is de standaardtaal veel meer algemeen ik vind in d' euh allochtonen in Nederland spreken veel beter Nederlands dan de allochtonen in België

INT: ja is *da zo*?

Sander: ja

INT: ja ja *wan* 't is wel

Sander: ja *da* klopt wel hoor ja *omda* ze daar *nie* zo geconfronteerd worden met al die dialecten en tussentaal

Volgens Sander is het voor cursisten in Nederland gemakkelijker om Nederlands te leren, en komt dat doordat er in Vlaanderen vaak dialect of tussentaal gesproken wordt, terwijl dat volgens hem in Nederland niet of minder het geval is. Er lijkt consensus over te bestaan dat het Standaardnederlands in Nederland vaker gesproken wordt dan in Vlaanderen (zie Smakman, 2006 en referenties daar), maar tegelijk horen we ook in Nederland regionale accenten in het gesproken Nederlands (zie hierover onder meer Grondelaers & Van Hout, 2011).

Sommige lesgevers ervaren de taalsituatie in Vlaanderen dus als enigszins uitzonderlijk, en de sterke aanwezigheid van tussentaal en dialect maakt het voor hun cursisten extra moeilijk. Volgens Mieke moeten we wel een verschil maken tussen dialect en tussentaal, en kunnen cursisten tussentaal na verloop van tijd goed begrijpen. Ook Lisa en een leerkracht uit de workshop stellen dat cursisten volgens hen snel wennen aan tussentaal. Dat dat in de praktijk ook effectief het geval kan zijn, bleek uit de opnames en interviews van een van onze cursisten, Wahida. Zij gaf zelf aan gewend te geraken aan de manier van spreken van haar gesprekspartners en ze stelt dat ze tussentaal na verloop van tijd beter is gaan verstaan. Uit de interacties die we hebben opgenomen van die cursiste, bleek dat ook (Van Hest, 2018). Dat sprekers wennen aan tussentaal, hoeft in principe niet te verbazen. Uit onderzoek blijkt namelijk dat luisteraars hun oor afstemmen op de spraak van een spreker, een proces dat 'perceptual learning' wordt genoemd (Norris et al., 2003). Volgens Kloots & Gillis (2012, p. 231) hangt

[d]e snelheid waarmee nieuwkomers vertrouwd raken met andere taalvarianten [...] dus waarschijnlijk sterk af van de mate waarin ze zelf in contact komen met Nederlandstaligen. Als anderstaligen geregeld tussentaal of dialect horen, valt te verwachten dat hun perceptuele systeem mettertijd ook die codes zal kraken, precies zoals dat ook bij moedertaalsprekers gebeurt.

Volgens Ilse verschilt de mate van gewenning wel sterk van cursist tot cursist: er zijn cursisten die snel blokkeren, terwijl cursisten die wat socialer zijn en er wat meer voor openstaan, na een tijd minder problemen ervaren. Dat heeft volgens Ilse te maken met taalaanleg en attitude:

Fragment 3 (uit focusgroepinterview Ilse, Kristien, Lisa):

Ilse: dus *g'ebt* mensen die daarvoor da's zoals bij ons allemaal zeker die dan zo *wa* taalaanleg hebben en die dat dan veel sneller oppikken en dan heb j' inderdaad mensen die waarschijnlijk veel sneller denken "ik versta 't *nie*, *ma* 't zal wel zijn *omda* 'k het nog *nie* geleerd heb" ofzo

[...]

INT: ja

Ilse: cursisten die als ze geen 80% verstaan van *wa* ze horen die blokkeren die zeggen van *dienen* stylo neerleggen zo

Ook volgens Emma zijn sommige cursisten communicatiever aangelegd en taalvaardiger dan andere, en zullen ze sneller kunnen communiceren met moedertaalsprekers van wie het taalgebruik wat afwijkt van de standaard. Volgens Ilse zijn sommige cursisten er ook actief mee bezig om zo goed mogelijk met moedertaalsprekers van het Nederlands te leren communiceren. Ze heeft cursisten in haar les die tijdens het tv-kijken niet-standaardtalige woorden en uitdrukkingen opschrijven, en nadien om verduidelijking vragen aan haar. Ook Judith kent dergelijke cursisten: ze haalt een voorbeeld aan van een Chinese dame die een lijst was beginnen aan te leggen van 'klaswoorden' en het niet-standaardtalige equivalent dat in de praktijk vaak wordt gebruikt.

4.2 Focus op realistisch (Standaard)nederlands

Hoewel de lesgevers die we gesproken hebben allemaal te kennen geven dat tussentaal en dialect volgens hun cursisten tot communicatiemoeilikheden leiden, vinden ze het tegelijk allemaal in eerste instantie belangrijk dat hun cursisten Standaardnederlands leren. Algemeen Nederlands is volgens hen de basis. De reden die ze daarvoor het vaakst geven, is dat anderstaligen zo met *alle* Vlamingen kunnen communiceren, en dat niet-standaardtalige variëteiten en varianten daarentegen enkel bruikbaar zijn in bepaalde regio's:

Fragment 4 (uit focusgroepinterview Mieke, Anne, Sara):

INT: ja ja en euhm ja vinden jullie dat jullie cursisten dat het belangrijk is dat ze 't leren Standaardnederlands of euh?

Anne: ja tuurlijk

INT: ja

Mieke: anders kunnen zij maar met een deel van de bevolking communiceren

Anne: ah ja

INT: ja ja

Mieke: als ze hier Gents leren ja in Gent zijn ze daar dan iets mee maar euh als ze dan buiten Gent gaan

Anne: ja

Mieke: *hebde trug* een probleem

INT: ja ja

Mieke: 'k denk *da* ze me Standaardnederlands toch verder komen

INT: ja

Anne: ja natuurlijk

Volgens Sara gaan hun cursisten daar ook mee akkoord, en de cursisten die deelnamen aan ons onderzoek gaven allemaal ook aan eerst Standaardnederlands te willen leren (zie ook Lybaert & Van Hest, ingediend). Dat hoeft eigenlijk niet te verbazen, want er lijkt weinig discussie over te bestaan dat beginnende leerders behoefte hebben aan een norm en duidelijke regels. Daar is men het in het vreemdetalenonderwijs Nederlands extra muros ook over eens: tussentaal of dialect kunnen niet als (enige) norm dienen, omdat ze niet gecodificeerd zijn en geen officiële status genieten (Boonen & Harmes, 2012; Diepeveen & Hüning, 2013; Hiligsmann, 2010).

Hoewel Standaardnederlands als belangrijkst wordt ervaren, vinden de meeste lesgevers wel dat NT2-methodes sterk focussen op de norm, en soms (te) ver afstaan van de realiteit. Zo heeft het volgens Kristien weinig zin om taalleerders woorden of formules te leren die moedertaalsprekers zelf niet gebruiken en waar sommige moedertaalsprekers zelfs raar van zouden opkijken. Ze geeft zelf als voorbeeld dat moedertaalsprekers van het Nederlands in Vlaanderen zelden het werkwoord *heten* gebruiken voor 'een naam hebben', maar bijna altijd *noemen* (dat in het Standaardnederlands enkel gebruikt kan worden voor 'een naam geven'): 'ik vind als zij als wij hen aanleren van aan mensen te vragen "hoe heet jij" maar wij gebruiken *da* zelf *nie* dan vind ik *da* een klein beetje absurd'. Alle lesgevers geven wel voorbeelden van woorden die in handboeken staan, maar in de praktijk volgens hen zelden gebruikt worden: *uitzendkantoor* (Algemeen Nederlands, AN, Van Dale 2015) voor *interimbureau* (Belgisch Nederlands, BN), *zin* (AN) voor *goesting* (BN, informeel), *ziekenfonds* (AN) voor *mutualiteit* (BN, spreektaal), *ham* (AN) voor *hesp* (BN), *snee* (AN) voor *schel* (niet

algemeen), *aardappel* (AN) voor *patat* (BN, spreektaal). Formules zoals ‘*hoe is’t?*’ (voor ‘*hoe gaat het?*’) en ‘*van waar kom jij?*’ (voor ‘*uit welk land kom jij?*’) worden ook vermeld. De meeste van deze voorbeelden worden vrij algemeen gebruikt in Vlaanderen, en zijn dus niet beperkt tot kleinere regio’s, en de lesgevers geven ook weinig of geen morfologische of grammaticale afwijkingen van het Standaardnederlands als voorbeeld. Een deel van de ‘alledaagsere’ lexicale alternatieven die de lesgevers vermelden, staan intussen overigens ook in Van Dale (2015) gelabeld als Belgisch Nederlands, terwijl ze vroeger niet algemeen waren. Tijdens de workshop gaf een van de directieleden van de Kubus nog aan dat uitgeverijen volgens haar niet bereid zijn om hun handboeken aan te passen. Of dat effectief het geval is, daar hebben we momenteel nog geen zicht op. Het is echter in ieder geval onvermijdelijk dat handboeken altijd wat achteroplopen op de realiteit, want ze worden niet jaarlijks bijgewerkt – dat geldt overigens ook voor woordenboeken.

De lesgevers willen hun cursisten vooral Nederlands leren zodat ze zich kunnen behelpen in het dagelijkse leven: ze moeten hun kennis kunnen inzetten in de maatschappij, en dan vooral voor mondelinge communicatie. Sara vindt dan ook dat NT2-leerkrachten taalfouten die moedertaalsprekers bijvoorbeeld zelf vaak maken – als voorbeeld geeft ze *kwart na tien* in plaats van *kwart over tien* – ook bij taalleerders niet te hoeven corrigeren.

4.3 Vrees voor een negatieve invloed op het Standaardnederlands

Veel lesgevers geven aan af en toe woorden te vermelden die niet-algemeen zijn, maar als ze dat doen, maken ze daarbij naar eigen zeggen doorgaans duidelijk een onderscheid tussen wat de cursisten moeten kennen als leerstof – de Standaardnederlandse woordenschat en grammatica – en wat voor hen daarnaast ook handig is om te kunnen communiceren met moedertaalsprekers van het Nederlands, maar niet echt tot de leerstof behoort: Ilse maakt het onderscheid tussen spreektaal en schrijftaal, Lisa heeft het over taalgebruik dat ‘alleen op straat’ gebruikt mag worden (en vermeldt tegelijk ook dat ze het ‘ondidactisch’ van zichzelf vindt om op iets anders dan Algemeen Nederlands te focussen) en Mieke over ‘niet officieel taalgebruik’. Verschillende lesgevers brengen niet-algemene woorden ook enkel mondeling aan, en schrijven ze niet op:

Fragment 5 (uit focusgroepinterview Judith, Sander):

Judith: dus ik ga ’t ook wel ik ga het mondeling aanbrengen maar ’k schrijf het zelden op ’t bord zo

INT: ja

Sander: ja

Judith: zo tussentaal of de dialectvariant die hoeven ze ook *niet* te kunnen schrijven

INT: ja ja

Judith: dus die komt zelden aan bord ook omdat *et* duidelijk zou zijn wat is mijn pakketje leerstof van woordenschat en wat niet

INT: ja

Judith: he maar ik vind het wel een verrijking dus ik ga het wel vaak vermelden van ah maar in het dagelijks leven buiten de school ga je da vaak op die manier horen

Hoewel verschillende lesgevers die aanpak hanteren, geeft Kristien wel aan dat cursisten woorden niet kunnen onthouden als de lesgevers ze niet opschrijven. Kristien wil zelf vooral reflectie over het thema op gang brengen: ze wil cursisten alerter maken voor variatie, en hen niet noodzakelijk ook al die variatie aanleren. Bovendien vindt de meerderheid van de lesgevers die wij spraken, receptieve kennis het belangrijkste. Volgens Judith is het bijvoorbeeld meer dan prima dat taalleerders kunnen antwoorden met standaardformuleringen wanneer ze niet-standaardtaal horen. Dat idee kwam in nagenoeg alle interviews en ook tijdens de workshop aan bod: receptieve kennis is voldoende, de productie kan eventueel volgen wanneer cursisten lang genoeg in Vlaanderen zijn en voldoende communiceren met moedertaalsprekers. De cursisten uit ons onderzoek denken daar overigens ook zo over: ze zouden moedertaalsprekers van het Nederlands vooral beter willen kunnen verstaan. Tegelijk geven verschillende lesgevers aan blij te zijn als ze hun cursisten niet-standaardtalige kenmerken horen gebruiken, omdat het heel functioneel Nederlands is (volgens Judith), een goede indruk geeft (volgens Lucas) en erop wijst dat ze met taal bezig zijn (volgens Lisa).

Tegelijk blijken de lesgevers ook bang te zijn voor een negatieve invloed van niet-standaardtaal op kennis van het Standaardnederlands.¹¹ Tijdens de workshop van Begine gaf een lesgever bijvoorbeeld aan dat ze schrik heeft dat haar cursisten niet-standaardtaal zouden beginnen te schrijven, iets wat ze een cursist al eens had zien doen. Volgens Ilse en Lisa kunnen cursisten die eerst al Nederlands hebben leren spreken op de werkvloer (en daarmee impliceren ze dialect of tussentaal), en dan lessen NT2 volgen, ook niet zo goed Nederlands schrijven. Zoals hierboven aangegeven, houden de meeste lesgevers dan ook duidelijk uiteen wat Standaardnederlands is en wat niet, en enkele lesgevers zeggen ook expliciet aan hun cursisten dat die woorden en uitdrukkingen op een (schriftelijke) test niet correct zijn. Sara – waarvan we eerder al aangaven dat ze het niet erg vindt wanneer haar

cursisten fouten maken die moedertaalsprekers ook maken – vermeldde als enige tijdens haar interview dat ze op een test eens ‘ouder als’ las in plaats van ‘ouder dan’, en dat ze dat toen niet als fout heeft aangerekend, maar dat ze dat wel ‘erg spannend’ vond van zichzelf dat ze dat deed. Tijdens mondelinge examens rekenen verschillende lesgevers die wij gesproken hebben, niet-standaardtaligheden niet als fout aan.

4.4 Tussentaal in de klas, (g)een beginnen aan?

De lesgevers uit de Gentse school vinden het niet evident om tijdens de les op tussentaal te focussen. Dat blijkt alleen al uit de grote vraag bij de lesgevers voor een workshop over tussentaal.¹² Hoe komt het nu dat ze het niet evident vinden? Hierboven hadden we het al over de vrees voor een negatieve invloed op het Algemeen Nederlands, maar daarnaast werden nog verschillende argumenten gegeven.

Ten eerste lijkt er nood te zijn aan lesmateriaal over tussentaal en aan een duidelijk(er) beleid hierover. Het lesmateriaal is er volgens Ilse momenteel niet op aangepast, en van de school uit is er ook niet echt een beleid.¹³ Tijdens de workshop van Begine vroeg een van de lesgevers zich luidop af wat de inspectie ervan zou denken als ze op tussentaal zou focussen tijdens de les, een vraag die Begine al vaker kreeg van lesgevers. Lisa is ervan overtuigd dat niemand je op de vingers zou tikken, en volgens een andere lesgever in de workshop staan er in de opleidingsprofielen NT2 bij basiscompetenties omschrijvingen als ‘moet zich vlot kunnen uitdrukken’, maar staat nergens dat dit in het Standaardnederlands moet zijn.

Daarnaast zien de meeste lesgevers de sterke regionale variatie ook als een drempel om op tussentaal of dialect te focussen. Lesgevers moeten kiezen welke regionale kenmerken ze precies aan bod laten komen, en dat is volgens hen niet evident. Tussentaal en standaardtaal zijn volgens sommige lesgevers bovendien ook twee verschillende talen, elk met een eigen systeem, en er lijkt niet echt een beginnen aan om cursisten die twee systemen aan te leren. Nog andere lesgevers stellen dan weer dat er achter tussentaal gewoon geen systeem zit. Emma gelooft dan weer dat je op eventuele grammaticale verschillen tussen Standaardnederlands en tussentaal eigenlijk het best pas kan beginnen te focussen wanneer de cursisten de Standaardnederlandse grammatica volledig verworven hebben, omdat het anders te complex zou worden voor de cursisten. Ook in de workshop kwam dit aan bod: als er al ergens ruimte voor gemaakt moet worden, dan pas nadat ze Standaardnederlandse grammatica verworven hebben. Niet-standaard woordenschat kan volgens sommige leerkrachten in de workshop wel al in een vrij vroeg stadium aangebracht worden.

Tegelijk zou uitgebreide aandacht voor tussentaal of dialect volgens de lesgevers het nu al zware curriculum van de cursisten alleen maar verzwaren, en de meeste lesgevers zien daar tijdens de les ook niet echt ruimte voor. Voor de lesgevers is het grootste probleem net dat hun cursisten *buiten* het klaslokaal te weinig Nederlands spreken:

Fragment 6 (uit focusgroepinterview Mieke, Anne, Sara):

INT: denken jullie dat dat beter zou maken voor anderstaligen dus ook dat er meer taalvariatie aan bod komt in de lessen of dat het meer mag dat het ook in de eindtermen staat of euh niet noodzakelijk?

Mieke: goh 't mag wel in de eindtermen staan he maar ik denk als we daarop gaan focussen euh ik zie *da* niet direct zitten hoe dat *da* zou moeten

Sara: en da's ook weer de focus dan moet het weer in de klas gebeuren he bij mij is euh de grootste frustratie dat het taalaanbod buiten de klas gewoon zo

INT: ja

Sara: miniem is

Mieke: ja

Sara: en *da* is juist allee Nederlands blijft echt tussen de vier muren van de klas en zolang dat *da da* zij nie overs... een taalbad krijgen buiten de klas ja dan gaat die kloof blijven allee

Cursisten zouden de klas meer moeten verlaten. Dat de cursisten door de band genomen inderdaad weinig Nederlands spreken, bleek ook bij onze zoektocht naar cursisten voor dit onderzoek: veel cursisten uit de geobserveerde klassen wilden hun taalgebruik buiten de klas niet laten opnemen, omdat ze gewoonweg niet genoeg situaties konden bedenken waarin ze Nederlands spreken. Ze hebben weinig of geen Nederlandstalige vrienden en hebben het Nederlands vaak ook niet nodig voor hun werk.

5 Discussie en conclusie

Uit deze bijdrage blijkt dat variatie binnen het Nederlands in Vlaanderen niet alleen voor cursisten NT2 een uitdaging vormt (zie ook de enquête van Sofie Begine), maar ook voor hun lesgevers. Lesgevers willen hun cursisten zo goed mogelijk voorbereiden om conversaties te voeren in het Nederlands in Vlaanderen, maar botsen op een spanningsveld tussen de norm (het Standaardnederlands) en de taalrealiteit (die sterk niet-standaardtalig kleurt). Ze willen hun cursisten enerzijds varianten aanleren die over heel Vlaanderen *bruikbaar* zijn, maar willen tegelijk aandacht besteden aan

varianten die ook effectief *gebruikt* worden. Toch is de hoofdfocus van de lesgevers het Standaardnederlands, al worden veel Standaardnederlandse varianten in de praktijk zelden gebruikt. Niet-standaardtaal lijkt voor de lesgevers die wij spraken daarnaast niet helemaal uitgesloten, maar ze geven wel aan enkel aandacht te besteden aan woorden en uitdrukkingen die volgens hen in grote delen van Vlaanderen voorkomen, en die moedertaalsprekers van het Nederlands wellicht ook in hun (geïntendeerde) standaardtaal gebruiken.

Uit het discours van de lesgevers blijkt duidelijk dat Standaardnederlands erg belangrijk is, en dat er ook gevreesd wordt voor een negatieve invloed van niet-standaardtaal op de kennis van het (geschreven) Standaardnederlands bij hun cursisten. Die houding hoeft in Vlaanderen niet te verbazen, want Vlaanderen kent een sterke standaardtaalideologie, een geheel van overtuigingen waarbij de standaardtaal beschouwd wordt als beter, mooier en zuiverder dan niet-standaardiseerde taal. Niet-gestandaardiseerde taal wordt binnen deze ideologie opgevat als schadelijk, omdat het de communicatie zou bemoeilijken (zie Grondelaers & Lybaert, 2017). Dat de standaardtaalideologie in Vlaanderen bijzonder sterk staat, blijkt uit verschillende perceptie- en attitudestudies, waarin het Standaardnederlands steeds hoog scoort voor status en prestige (zie Grondelaers & Lybaert, 2017 voor een overzicht) en komt ook duidelijk naar voren in het discours over taal en variatie in Vlaanderen. De sterke focus op Standaardnederlands in het NT2-onderwijs is vanuit die ideologie dus geen verrassing. Bovendien is Standaardnederlands voor de lesgevers ook het meest werkbaar: het is de enige gecodificeerde variëteit van het Nederlands in Vlaanderen.

Tegelijk kunnen we ons afvragen of lesgevers NT2 geen nood hebben aan een actuelere en diepgaandere kennis van het Nederlands en de status van varianten binnen het Nederlands. Een van de redenen van lesgevers om niet op tussentaal en dialect te focussen, is volgens hen dat er geen beginnen aan is: er is zo veel variatie te horen in het Nederlands in Vlaanderen, en er lijkt zo weinig structuur in te zitten. Lesgevers stellen zich de vraag waar ze precies op moeten focussen en waarop niet, en hoe ze dat moeten aanpakken. Het is inderdaad zo dat de dialecten en ook tussentaal regionale variatie vertonen, en dat veel varianten niet wijdverspreid zijn, maar andere varianten komen vrij algemeen in Vlaanderen voor. Dat geldt overigens niet alleen voor lexicale varianten (bijvoorbeeld *noemen* in plaats van *heten* voor 'een naam hebben'), maar even goed voor morfologische verschijnselen (zoals adnominale flectie in *kunde* 'kun je' of het pronomen *ge* 'je'). Ze zijn dus *bruikbaar* over heel Vlaanderen en worden ook effectief door veel moedertaalsprekers *gebruikt*. Bovendien vertoont de tussentaal

van veel moedertaalsprekers van het Nederlands in de praktijk een sterke overlap met het Standaardnederlands, en is er dus geen sprake van twee compleet verschillende systemen. Toch lijken het voornamelijk de regionale verschillen en de verschillen tussen tussentaal en Standaardnederlands te zijn die de lesgevers opvallen. Anderzijds mogen we er niet automatisch van uitgaan dat niet-standaardtalige variatie de (enige) oorzaak is van communicatiemoeilijkheden tussen moedertaalsprekers van het Nederlands en taalleerders en dat verhoogde aandacht voor variatie ook effectief zal leiden tot betere communicatie en tot minder verstaanbaarheidsproblemen.

Een andere drempel die de lesgevers ervaren, is dat er simpelweg weinig ruimte is om op variatie te focussen: het curriculum is volgens hen nu al erg zwaar. Waar de lesgevers vooral vragende partij voor zijn, is een groter aanbod aan Nederlands voor hun cursisten buiten de klas. Hoe we dat aanbod kunnen vergroten en ervoor kunnen zorgen dat cursisten buiten de les meer Nederlands horen en spreken, is een piste die volgens ons absoluut verdere onderzoeks aandacht verdient. Leren zit namelijk ingebed in alledaagse activiteiten waar taalleerders aan deelnemen, en buiten de klas met het taalgebruik van moedertaalsprekers in aanraking komen, kan de taalverwerving en de vertrouwdheid met de Vlaamse taalrealiteit alleen maar bevorderen. De lessen NT2 kunnen daar een belangrijke rol in spelen, maar meer onderzoek is nodig om in kaart te brengen hoe de muur tussen de wereld binnen en buiten de klas gesloopt kan worden.

Noten

- 1 We gebruiken de termen 'substandaardtaal' en 'substandaardtalige' hier omdat het courant gebruikte termen zijn om te verwijzen naar die kenmerken van het Nederlands die niet tot het Standaardnederlands behoren, maar gebruiken die termen zonder ons uit te spreken over de waarde ervan. De termen zijn – in deze bijdrage – dus niet pejoratief bedoeld.
- 2 Dit zijn een soort van eindtermen voor het NT2-onderwijs, die werden opgesteld door het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming en op hun beurt het Europese Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen (ERK) volgen (zie <http://www.nt2o2o.be/opleidingsprofielen>, geraadpleegd op 25/8/2018). Centra voor basiseducatie (CBE), centra voor volwassenonderwijs (CVO) en universitaire talencentra (UCT) volgen de opleidingsprofielen NT2, al kunnen we er niet automatisch van uitgaan dat elke lesgever in zijn/haar les ook die opleidingsprofielen volgt.
- 3 Bij de productieve vaardigheden wordt in geen enkel niveau over regionaal taalgebruik gesproken.
- 4 Vlaanderen werd lange tijd beschouwd als een gebied met een uitzonderlijk grote dialectdiversiteit (Devos, 2006). De dialecten zijn in Vlaanderen echter sterk op de terugweg, en worden voornamelijk nog gesproken door ouderen met streekgenoten. In

- bepaalde regio's, zoals de Westhoek in West-Vlaanderen, wordt nog vaker dialect gesproken, maar ook daar is sprake van dialectverlies (Ghyselen, 2016).
- 5 Of er effectief (veel) communicatieproblemen zijn die (uitsluitend) toe te schrijven zijn aan het gebruik van tussentaal en dialect, moet echter nog uitgebreider worden onderzocht. In Lybaert & Van Hest (ingediend) leveren we in ieder geval al een aanzet.
 - 6 Dat het lesgevers bezighoudt, blijkt ook uit de grote respons voor de enquête van Begine. De resultaten daarvan zijn via haar website te raadplegen (<https://www.goestingintaal.com/blog/de-resultaten-van-onze-enquete-bij-294-nt2-leerkrachten>, geraadpleegd op 8/02/2019).
 - 7 <https://www.in-gent.be/>, geraadpleegd op 4/02/2019.
 - 8 Zie Van Hest (2018) en Van Cleemputte (2018) voor een uitgebreide motivatie en beschrijving van de verzamelde data.
 - 9 In de Effectiveness-groep werd aan co-teaching gedaan met Lucas & Emma.
 - 10 Op de klasobservaties gaan we hier niet in, omdat de data die we in de klas verzameld hebben, te beperkt zijn om uitspraken te doen over het taalgebruik van de lesgevers. Bovendien beschikken we niet over opnames van de lesobservaties. Het zou volgens ons echter ook boeiend zijn om in vervolgonderzoek het discours van de lesgevers over hun taalgedrag af te toetsen aan hun eigenlijke taalgedrag.
 - 11 Uit de enquête van Begine blijkt dat 15,6% van de NT2-leerkrachten die zij bevestigd heeft, vreest voor een negatieve invloed van tussentaal op het Standaardnederlands van hun cursisten; 32,7% denkt dat het belangrijk is om er aandacht aan te besteden en 42,9% ziet er de meerwaarde van in, maar weet niet goed hoe het aan te pakken.
 - 12 Aan de workshop die wij geobserveerd hebben, namen 24 lesgevers deel. Op dezelfde dag werd op de school nog een workshop georganiseerd voor een ongeveer even grote groep.
 - 13 Er lijkt wel een open houding te zijn: dat blijkt alleen al uit het feit dat de workshop van Begine twee keer georganiseerd wordt.

Bibliografie

- Absillis, K., Jaspers, J. & Van Hoof, S. (2012). *De manke usurpator. Over Verkavelingsvlaams*. Gent.
- Begine, S., (2017). *De resultaten van onze enquête bij 294 NT2-leerkrachten*. Geraadpleegd op 08/09/18 op <https://www.goestingintaal.com/blog/de-resultaten-van-onze-enquete-bij-294-nt2-leerkrachten>.
- Boonen, U. & Harmes, I. (2012). Welk Nederlands voor Duitstaligen? Nederlandse taalverwerving en Nederlandse taalkunde vanuit Duits perspectief. In K. Absillis et al. (Red.), *De manke usurpator. Over Verkavelingsvlaams* (pp. 349-370). Gent.
- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. Thousand Oaks.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
- De Caluwe, J., Delarue, S., Ghyselen, A. et al. (2013). *Tussentaal. Over de talige ruimte tussen dialect en standaardtaal in Vlaanderen*. Gent.
- De Decker, B. (2014). *De chattaal van Vlaamse tieners: een taalgeografische analyse van Vlaamse (sub)standaardiseringsprocessen tegen de achtergrond van de internationale chatcultuur*. Proefschrift Universiteit Antwerpen.

- De Standaard (13/09/2007). *We zijn te snel te rijk geworden*. Geraadpleegd op 24/01/2019 op <http://www.standaard.be/cnt/8k1h78dq>.
- De Standaard (24/10/2017). *Dialectles bevordert integratie*. Geraadpleegd op 29/08/2018 op http://www.standaard.be/cnt/dmf20171023_03148689.
- Debrabandere, P. (2009). Tussentaal of standaardtaal? *Neerlandia/Nederlands van Nu*, 113(4/5), 42-44.
- Delarue, S. (2016). *Bridging the policy-practice gap: How Flemish teachers' standard language perceptions navigate between monovarietal policy and multivarietal practice*. Proefschrift Universiteit Gent.
- Delarue, S. & Lybaert, C. (2016). The Discursive Construction of Teacher Identities: Flemish Teachers' Perceptions of Standard Dutch. *Journal of Germanic Linguistics*, 28(3), 219-265.
- Den Boon, C.A. & R. Hendrickx, R. (2015). *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal* (15de editie). Utrecht/Antwerpen.
- Devos, M. (2006). Genese en structuur van het Vlaamse dialectlandschap. In J. De Caluwe et al. (Red.), *Structuren in talige variatie in Vlaanderen* (pp. 35-62). Gent.
- Diepeveen, J. & Hüning, M. (2013). Tussentaal als onderwerp van (vreemdetalen)onderwijs. Een buitenlands perspectief. *Ons Erfdeel*, 4, 82-89.
- Flubacher, M. (2013). Language(s) as the key to integration? The ideological role of diglossia in the German-speaking region of Switzerland. In E. Barát et al. (Red.), *Ideological Conceptualizations of Language: Discourses of Linguistic Diversity* (pp. 171-192). Frankfurt am Main.
- Ghyssels, A. (2016). *Verticale structuur en dynamiek van het gesproken Nederlands in Vlaanderen. Een empirische studie in Ieper, Gent en Antwerpen*. Proefschrift Universiteit Gent.
- Grondelaers, S. & Van Hout, R. (2011). The standard language situation in the Low Countries: top-down and bottom-up variations on a diaglossic theme. *Journal of Germanic Linguistics*, 23(3), 199-243.
- Grondelaers, S. & Lybaert, C. (2017). Bepaalt wat we denken en voelen over taal ook wat we doen in taal? Percepties, attitudes, evaluaties en hun omkaderende ideologieën in het Belgisch-Nederlands. In G. De Sutter (Red.), *De vele gezichten van het Nederlands in Vlaanderen. Een inleiding tot de variatietalkunde* (pp. 163-181). Gent.
- Hilgsmann, P. (2010). Moet Algemeen Nederlands nog steeds als norm fungeren voor het NVT-onderwijs in Franstalig België? In E. Hendrickx et al. (Red.), *Liever meer of juist minder? Over normen en variatie in taal* (pp. 215-229). Gent.
- Jacobs, H. (2015). Laaglandse klaagzangen. *Staalkaart* 30, 96-99.
- Kloots, H. & Gillis, S. (2012). Bang voor Babel. De verstaanbaarheid van tussentaal. K. Absillis et al. (Red.), *De manke usurpator. Over Verkavelingsvlaams* (pp. 225-247). Gent.
- Lybaert, C. (2017). A direct discourse-based approach to the study of language attitudes: The case of tussentaal in Flanders. *Language Sciences*, 59, 93-116.
- Lybaert, C. & Delarue, S. (2017). 'k Spreek ekik ver altijd zo. Over de opmars van tussentaal in Vlaanderen. In G. De Sutter (Red.), *De vele gezichten van het Nederlands in Vlaanderen. Een inleiding tot de variatietalkunde* (pp. 142-162). Gent.
- Lybaert, C. & Van Hest, E. (ingediend). Standaardnederlands, de sleutel tot integratie in Vlaanderen? Over de uitdagingen van niet-standaardtaal voor NT2-leerders in Vlaanderen. *Nederlandse Taalkunde*.
- Norris, D., McQueen, J.M. & Cutler, A. (2003). Perceptual learning in speech. *Cognitive Psychology*, 47(2), 204-238.
- Pojolar, J. (2010). Immigration and language education in Catalonia: Between national and social agendas. *Linguistics and Education*, 21, 229-243.
- Smakman, D. (2006). *Standard Dutch in the Netherlands. A sociolinguistic and phonetic description*. Utrecht.

- Taeldeman, J. (1992). Welk Nederlands voor Vlamingen. *Nederlands van nu*, 40(2), 33-51.
- Van Cleemputte, S. (2018). *Standard Dutch: the key to integrating in Flanders? Sociolinguistic-ethnographic research into adult newcomers' difficulties when speaking Dutch*. Masterproef Universiteit Gent.
- Van Hest, E. (2018) (*Standaard*) *Nederlands: de sleutel tot integratie in Vlaanderen? Een sociolinguïstisch-etnografische studie naar de implementatie van het NT2-beleid bij volwassen nieuwkomers en de effecten ervan op hun interacties met moedertaalsprekers*. Masterproef Universiteit Gent.
- Van Hoof, S. (2015). *Feiten en fictie. Een sociolinguïstische analyse van het taalgebruik in fictieseries op de Vlaamse openbare omroep (1977-2012)*. Gent.
- Van Hoof, S. & Jaspers, J. (2012). Hyperstandaardisering. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 128(2), 97-125.
- Van Lancker, I. (2017). *Een linguïstisch-etnografische analyse van het hedendaags gesproken Nederlands in een Oost-Vlaamse secundaire school*. Proefschrift Universiteit Gent.
- Zinzen, W. (3/11/2017). Leer je talen, vreemdeling!. *MO**, geraadpleegd op 27/08/2018 op <https://www.mo.be/column/vreemdeling-talen-leren>.

Over de auteurs

Chloé Lybaert schreef een proefschrift over het gesproken Nederlands in Vlaanderen aan de Universiteit Gent en voert nu als doctor-assistent onderzoek uit naar het Nederlands van anderstaligen en de moeilijkheden die zij ervaren om Nederlands te spreken in Vlaanderen.

E-mail: chloe.lybaert@ugent.be

Ella van Hest behaalde haar master in het tolken aan de Universiteit Gent en onderzocht voor haar scriptie de invloed van taalvariatie en het NT2-beleid in Vlaanderen op volwassen nieuwkomers. Sinds september 2019 werkt ze aan de vakgroep Vertalen, Tolken en Communicatie van de Universiteit Gent aan een doctoraatsproject over sociaal tolken in Vlaanderen.

E-mail: ella.vanhest@ugent.be

Sara Van Cleemputte behaalde in 2018 haar master in de meertalige communicatie aan de universiteit Gent. Voor haar masterproef onderzocht ze eveneens de invloed van taalvariatie en het NT2-beleid in Vlaanderen op volwassen nieuwkomers.

E-mail: sara_van_cleemputte@hotmail.com